РАДА
ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

КОМІТЕТ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ
з питань правової політики

вул. М. Грушевського, 5, м. Київ, 01008, www.rada.gov.ua

ВИСНОВОК

щодо проєкту Закону про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України та Цивільного процесуального кодексу України щодо нормативного врегулювання деяких питань забезпечення позову (реєстр. № 15163 від 9 квітня 2026 року)

За дорученням Голови Верховної Ради України від 10 квітня 2026 року Комітет з питань правової політики розглянув на своєму засіданні 23 жовтня 2026 року (протокол № 231) проєкт Закону про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України та Цивільного процесуального кодексу України щодо нормативного врегулювання деяких питань забезпечення позову (реєстр. № 15163 від 9 квітня 2026 року), поданий народним депутатом України Демченком С.О. (далі – Законопроєкт).

Згідно з пояснювальною запискою Законопроєкт розроблений з метою забезпечення правової визначеності та єдності судової практики щодо застосування заходів забезпечення позову на стадії касаційного перегляду, а також підвищення ефективності судового захисту прав та інтересів учасників господарського та цивільного процесу.

Для досягнення поставленої мети Законопроєктом запропоновано внести зміни до Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України) та Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) з метою врегулювання окремих питань застосування заходів забезпечення позову на стадії касаційного перегляду.

Законопроєктом передбачається:

доповнити статті 138 ГПК України та 152 ЦПК України положеннями щодо можливості подання заяви про забезпечення позову до суду касаційної інстанції виключно у разі касаційного оскарження судових рішень, ухвалених за результатами розгляду справи по суті, а також передбачити залишення без розгляду таких заяв у разі оскарження процесуальних рішень;

уточнити положення статей 143 ГПК України та 156 ЦПК України, визначивши, що заміна заходу забезпечення позову здійснюється судом, у провадженні якого перебуває справа;

доповнити статті 145 ГПК України та 158 ЦПК України положеннями щодо збереження дії заходів забезпечення позову у разі скасування судом

касаційної інстанції судових рішень і направлення справи на новий розгляд або для продовження розгляду;

внести зміни до статей 294 ГПК України та 394 ЦПК України, передбачивши повноваження суду касаційної інстанції вирішувати питання щодо вжиття заходів забезпечення позову під час відкриття касаційного провадження;

уточнити положення статей 314 ГПК України та 415 ЦПК України, прямо передбачивши можливість вирішення судом касаційної інстанції заяв про забезпечення позову та скасування таких заходів шляхом постановлення ухвал;

доповнити статті 315 ГПК України та 416 ЦПК України положеннями щодо обов'язкового вирішення судом касаційної інстанції у резолютивній частині постанови питання про заходи забезпечення позову.

На думку суб'єкта законодавчої ініціативи, прийняття Законопроєкту сприятиме підвищенню ефективності судового захисту прав та законних інтересів учасників процесу, забезпеченню правової визначеності та єдності судової практики. Запропоновані зміни, на переконання суб'єкта законодавчої ініціативи, конкретизують та систематизують правове регулювання застосування заходів забезпечення позову на стадії касаційного перегляду.

Головне науково-експертне управління Апарату Верховної Ради України (далі – ГНЕУ) за результатами аналізу положень Законопроєкту висловило зауваження до окремих його положень. Зокрема звертається увага, що у нових частинах 10^1 статті 145 ГПК України та статті 158 ЦПК України передбачається, що «у разі скасування судом касаційної інстанції судових рішень судів першої та апеляційної інстанцій і направлення справи на новий розгляд або для продовження розгляду, заходи забезпечення позову зберігають свою дію до набрання законної сили відповідним рішенням або ухвалою суду». На переконання ГНЕУ, запропонований підхід не повною мірою узгоджується із загальною концепцією інституту забезпечення позову, закріпленою у статтях 149, 150, 158 ЦПК України та статтях 136, 137, 145 ГПК України.

Дослідницька служба Верховної Ради України за результатами опрацювання положень Законопроєкту дійшла висновку, що пропозиція щодо врегулювання питання розгляду судом касаційної інстанції заяв забезпечення позову є актуальною і заслуговує на увагу в контексті усунення прогалин та правової невизначеності в процесуальному законодавстві України.

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини зазначив, що Законопроєкт підтримується за умови врахування висловлених до нього зауважень. Зокрема зазначається, що запропоноване положення речення другого частини четвертої статті 138 ГПК України (та аналогічне положення частини п'ятої статті 152 ЦПК України у редакції Законопроєкту), відповідно до якого заява про забезпечення позову, подана до суду касаційної інстанції у разі касаційного оскарження рішень, прийнятих з процесуальних питань, залишається судом без розгляду, потребує додаткового обґрунтування. Омбудсмен вважає, що запропоноване законодавче рішення встановлює імперативну заборону на розгляд судом касаційної інстанції заяв про

забезпечення позову у всіх випадках касаційного оскарження процесуальних рішень, не враховуючи їх характеру та правових наслідків. При цьому до процесуальних рішень належать як ухвали, що не перешкоджають подальшому розгляду справи, так і ухвали, наслідком яких є закриття провадження, залишення позову без розгляду чи інше завершення розгляду справи без вирішення спору по суті. Застосування однакового підходу до всіх без винятку процесуальних рішень видається недостатньо обґрунтованим.

Комітет Верховної Ради України з питань бюджету за результатами розгляду Законопроєкту дійшов висновку, що він не матиме впливу на показники бюджету і може набирати чинності згідно із законодавством. Крім того, вказується, що Міністерство фінансів України у своєму експертному висновку до Законопроєкту зазначило, що реалізація його положень не впливатиме на дохідну частину та не потребуватиме видатків державного бюджету, і в межах компетенції не має зауважень до нього

Верховний Суд за результатами аналізу Законопроєкту висловив свою підтримку щодо запропонованих змін до ГПК України та ЦПК України, однак зауважив, що необхідність вжиття заходів забезпечення позову виникає не лише під час касаційного перегляду судових рішень, ухвалених по суті спору, а й у випадках оскарження процесуальних ухвал, які перешкоджають подальшому розгляду справи. На переконання Верховного Суду, запропоноване обмеження права на звернення із заявою про забезпечення позову лише у випадках перегляду рішень по суті може негативно вплинути на ефективність судового захисту (частина п’ята статті 152 ЦПК України, частина четверта статті 138 ГПК України в редакції Законопроєкту).

Міністерство юстиції України, опрацювавши положення Законопроєкту та практику Верховного Суду, підтримало законодавчу ініціативу щодо врегулювання питання розгляду судом касаційної інстанції заяв про забезпечення позову. Разом з тим, до окремих положень Законопроєкту Мін’юст висловив свої пропозиції. Зокрема зазначено, що з урахуванням частини першої статті 138 ГПК України та з метою дотримання принципу правової визначеності доцільно визначити момент, з якого у заявника виникає право на подачу заяви про забезпечення позову до суду касаційної інстанції. Аналогічні пропозиції стосуються змін, які пропонується внести до статті 152 ЦПК України. Крім зазначеного, Мін’юст звертає увагу на частину сьому статті 29 ГПК України, якою передбачено, що позови про відшкодування збитків, спричинених заходами забезпечення позову, можуть пред’являтися також за місцем застосування заходів забезпечення позову (до суду, який застосував відповідні заходи). Аналогічна норма передбачена в частині чотирнадцятій статті 28 ЦПК України. На переконання Мін’юсту, у разі реалізації запропонованих Законопроєктом змін може сформуватись практика подачі до суду касаційної інстанції позовів про відшкодування збитків, спричинених заходами забезпечення позову, що може призвести до покладення на Верховний Суд непритаманних йому функцій з розгляду справ як судом першої інстанції.

Національна асоціація адвокатів України, визнаючи актуальність проблематики, на вирішення якої спрямовано положення Законопроєкту, за результатами опрацювання його приписів висловила ряд своїх зауважень і пропозицій.

Експерти проєкту міжнародної технічної допомоги «Програма підтримки інтеграції України до ЄС» (UA2EU), здійснивши попередній аналіз Законопроєкту на предмет наявності положень, які стосуються міжнародно-правових зобов'язань України у сфері європейської інтеграції та права ЄС, вважають, що правовідносини, які планується врегулювати Законопроєктом, не регулюються правом ЄС та Угодою про асоціацію з ЄС.

Так, обговоривши положення Законопроєкту з урахуванням висловлених до них зауважень і пропозицій, Комітет дійшов висновку про необхідність доопрацювання під час підготовки до другого читання положень Законопроєкту в межах його правового регулювання. У зв'язку з цим члени Комітету пропонують застосувати частину першу статті 116 Регламенту Верховної Ради України.

Відповідно до статті 6 Основного Закону України державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України.

Положеннями Конституції України передбачено, що судоустрій, судочинство визначаються виключно законами України (пункт 14 частини першої статті 92).

Прийняття законів належить до повноважень Верховної Ради України як єдиного органу законодавчої влади в Україні (стаття 75, пункт 3 частини першої статті 85 Конституції України).

З огляду на зазначене, враховуючи приписи статей 93, 111, 114, 116 Регламенту Верховної Ради України, Комітет з питань правової політики вирішив:

1. Рекомендувати Верховній Раді України включити до порядку денного шістнадцятої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання проєкт Закону про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України та Цивільного процесуального кодексу України щодо нормативного врегулювання деяких питань забезпечення позову (реєстр. № 15163 від 9 квітня 2026 року), поданий народним депутатом України Демченком С.О., та за результатами розгляду в першому читанні прийняти його за основу.

2. Звернутись до Голови Верховної Ради України з пропозицією оголосити на пленарному засіданні під час розгляду цього законопроєкту відповідно до частини першої статті 116 Регламенту Верховної Ради України про необхідність внесення пропозицій і поправок щодо виправлень, уточнень, усунення помилок та/або суперечностей у його тексті, інших структурних частин законопроєкту та/або інших законодавчих актів, що не були предметом розгляду

в першому читанні та відповідають предмету правового регулювання законопроєкту.

3. Доповідачем від Комітету з цього питання під час розгляду на пленарному засіданні Верховної Ради України визначити члена Комітету Демченка С.О.

Перший заступник Голови Комітету В.І. НІМЧЕНКО

ЄАС ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ
Підписувач: Німченко Василь Іванович
Сертифікат: 25C045080000000000000000000000000000001
Дійсний до: 10.05.2028 0:00:00

Апарат Верховної Ради України
04-26/03-2026/254886 від 27.10.2026
2379326